

Екзаменаційні питання¹

1. Історія держави і права України та зарубіжних країн як наука.
2. Історія держави і права України та зарубіжних країн як навчальна дисципліна.
3. Виникнення держави у країнах давньосхідної цивілізації. Основи їх суспільного ладу (протодержава, рання держава, стародавній Єгипет, стародавній Вавилон, давньоєврейська державність, стародавня Індія, стародавній Китай).
4. Функції, механізм та форми давньосхідних держав (у т.ч. центральний державний апарат, місцевий апарат управління, судові органи, поліція, військо країн Стародавнього Сходу; давньосхідні монархії, давньосхідні «республіки»).
5. Право країн стародавнього Сходу (виникнення права, спільні риси та особливості права давньосхідних країн, джерела права країн Стародавнього Сходу, джерела права Вавилону, Закони царя Хаммурапі, давньоєгипетські та давньоєврейські пам'ятки права, правові джерела Китаю, правові пам'ятки Індії, правові інститути (цивільні, кримінальні, судовий процес) давньосхідних країн).
6. Виникнення держави в країнах античної цивілізації. Основи їх суспільного ладу (Афіни, Спарта, Рим). Вільні та невільні категорії населення в античних країнах.
7. Функції, механізм та форми античних держав.
8. Право країн античної цивілізації (право грецьких полісів, Афін і Спарти, римське право тощо).
9. Ранньофеодальна держава і право в країнах Європи (держава і право Візантії, держава і право франків й англосаксів).
10. Феодальна держава в країнах Західної Європи (сенйоріальні монархії у Франції, Німеччині, Англії; станово-представницькі монархії у Франції, Німеччині, в Англії; міські республіки; абсолютні монархії у Франції, особливості англійського абсолютизму та абсолютизму в Німеччині).
11. Судові й правоохоронні органи в механізмі феодальної держави.
12. Основні риси західноєвропейського феодального права (права континентальної Європи, права Англії).
13. Державно-правові інститути феодального права у країнах Західної Європи (у т.ч. цивільні, кримінальні, судовий процес у феодальному праві країн Західної Європи).
14. Основні риси східного феодалізму. Виникнення і розвиток феодальних держав Далекого Сходу (Китай, Японія, виникнення і розвиток мусульманських держав, арабський халіфат та турецький султанат тощо).

---

¹ Зверніть увагу, що більшість питань – комплексні. Щоб зрозуміти, які аспекти слід розкрити при характеристиці відповідного питання, – дивіться деталізацію питань за темами навчального курсу, що викладено у додатку до цих питань.

15. Право країн середньовічного Сходу (джерела китайського і японського права; основні інститути далекосхідного права; основні риси, джерела та інститути мусульманського права).

16. Ранні революції та їх вплив на становлення держави нового типу.

17. Революції останньої чверті XVIII століття та їх вплив на становлення держави нового типу.

18. Американська, французька революції та їх вплив на становлення держави нового типу. Революції середини XIX століття в Німеччині та їх вплив на становлення держави нового типу.

19. Форми держав та їх розвиток в епоху громадянського суспільства (форми держав, форми державного правління, форми політичного режиму, форми державно-територіального устрою).

20. Функції держави в епоху громадянського суспільства та основні тенденції їх розвитку.

21. Механізм держави в епоху громадянського суспільства та основні тенденції його розвитку (органи законодавчої влади, органи виконавчої влади, органи судової влади Англії, Сполучених штатів Америки, Франції, Німеччини).

22. Становлення права нового типу (принципи, основні риси, становлення світових правових сімей, соціалізація права, зміни у джерелах права та структурні зміни у праві).

23. Становлення та розвиток конституційного права в зарубіжних країнах (основні засади, школи, тенденції розвитку, джерела, інститути).

24. Цивільне право країн англо-американської правової сім'ї. Суміжні галузі права (торгове, трудове, соціальне).

25. Цивільне право країн континентальної правової сім'ї. Суміжні галузі права (торгове, трудове, соціальне).

26. Кримінальне право і кримінальний процес країн англо-американської правової сім'ї (основні засади, школи, джерела, інститути, риси).

27. Кримінальне право і кримінальний процес країн континентальної правової сім'ї (основні засади, школи, джерела, інститути, риси).

28. Становлення й розвиток держави нового типу в далекосхідних країнах (японська та китайська держави, «нафтові монархії» Перської затоки, «нафтові республіки» Перської затоки, Турецька республіка).

29. Право країн східної цивілізації (право Японії, Китаю, право мусульманських країн, право Туреччини).

30. Державність і право на території України дослов'янського часу.

31. Державність Київської Русі.

32. Давньоруське право.

33. Галицько-Волинська держава і право.

34. Велике князівство Литовсько-Руське (середина XIV – друга половина XVI ст.) (утворення, литовсько-польські унії та їх наслідки для України, судова система та судочинство, джерела та характеристика права).

35. Кримське ханство – держава кримськотатарського народу України (утворення, руйнація, знищення; організація суспільно-політичного життя Кримського ханства; українсько-татарські стосунки; суспільно-політичні та правові процеси у розвитку ханства).

36. Правове становище українських земель у складі Польської держави (1569 р. – друга половина XVIII ст.). Правове регулювання відносин у Галичині під владою Польського королівства. Право на українських землях в умовах польського панування.

37. Запорізька Січ, її політичний устрій та право.

38. Козацька Гетьманська держава (Війська Запорозьке) та її право.

39. Суспільно-політичний лад і право на західноукраїнських землях (друга половина XVIII – початок XX ст.). Реформи державно-правової системи. Кодифікація законодавства та характерні особливості права.

40. Державність і право на українських землях у складі Російської імперії (XVIII – початок XX ст.). Судова система і право на українських землях. Виникнення та утвердження конституціоналізму в Україні. Кодифікація права в Україні.

41. Національна державність і право доби Української революції (1917-1921 рр.).

42. Державність і право на західноукраїнських землях у міжвоєнний період та в роки Другої світової війни.

43. Становлення в Україні радянської державності і права. Кодифікація законодавства у 20-ті роки.

44. Держава і право України за тоталітарне-репресивного режиму та у повоєнні десятиліття.

45. Держава і право сучасної незалежної Української держави. Конституційний процес та правові перетворення у незалежній Україні.

Зміст тем навчального курсу з розбивкою на модулі та питання

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Історія держави і права України та зарубіжних країн як наука та навчальна дисципліна. Держава і право країн стародавніх цивілізацій

Тема 1. Історія держави і права України та зарубіжних країн як наука.

Виникнення й розвиток загальної історії держави і права.

Вітчизняна наука загальної історії держави і права.

Методологічні засади історії держави і права зарубіжних країн.

Періодизація історії держави і права зарубіжних країн.

Значення вивчення історії держави і права зарубіжних країн.

Тема 2. Історія держави і права України та зарубіжних країн як навчальна дисципліна.

Особливості історії держави і права зарубіжних країн як навчальної дисципліни.

Система навчального курсу, його програмне забезпечення.

Тема 3. Виникнення держави у країнах давньосхідної цивілізації. Основи їх суспільного ладу.

Загальні закономірності виникнення держави.

Соціальна влада у первісному суспільстві.

Протодержава.

Рання держава.

Виникнення давньосхідної держави.

Стародавній Єгипет.

Стародавній Вавилон.

Давньоєврейська державність.

Стародавня Індія.

Стародавній Китай.

Особливості суспільного ладу країн Стародавнього Сходу.

Загальні риси суспільного ладу давньосхідних країн.

Особливості суспільного ладу давньосхідних країн.

Тема 4. Функції, механізм та форми давньосхідних держав.

Функції давньосхідних держав.

Державний механізм країн Стародавнього Сходу.

Центральний державний апарат.

Місцевий апарат управління.

Судові органи.

Поліція.

Військо.

Форми давньосхідних держав.

Давньосхідні монархії.

Давньосхідні «республіки».

Тема 5. Право країн стародавнього Сходу.

Виникнення права.

Спільні риси та особливості права давньосхідних країн.

Спільне у праві давньосхідних країн.

Особливе у праві давньосхідних країн.

Джерела права країн Стародавнього Сходу.

Джерела права Вавилону.

Закони царя Хаммурапі.

Давньоєгипетські та давньоєврейські пам'ятки права.

Правові джерела Китаю.

Правові пам'ятки Індії.

Правові інститути давньосхідних країн.

Цивільно-правові інститути.

Злочини і покарання.

Судовий процес.

Тема 6. Виникнення держави в країнах античної цивілізації. Основи їх суспільного ладу.

Виникнення держави в античному світі.

Передумови виникнення держави на півдні Європи.

Виникнення держави в Афінах.

Виникнення держави у Спарті.

Виникнення держави у Римі.

Спільні риси та особливості суспільного ладу античних країн.

Вільні категорії населення.

Невільні категорії населення.

Тема 7. Функції, механізм та форми античних держав.

Функції держав античного світу.

Державний механізм античних республік.

Законодавчі органи.

Виконавчі органи.

Судові органи.

Форми республіканських античних держав.

Форма афінської держави.

Форма спартанської держави.

Форма римської держави.

Форма та державний механізм монархічного Риму.

Рим від полісу до імперії.

Принципат.

Домінат.

Східно-Римська (Ромейська) імперія.

Тема 8. Право країн античної цивілізації.

Право грецьких полісів.

Основні риси права Афін і Спарти.

Правові інститути Стародавніх Афін і Спарти.

Римське право.

Періодизація римського права.

Джерела римського права.

Інститути римського права.

Роль римського права у світовій історії.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Держава і право країн середньовічних цивілізацій

Тема 9. Ранньофеодальна держава і право в країнах Європи.

Основні риси феодалізму.

Держава і право Візантії.

Візантійська держава.

Право Візантії.

Вплив Візантії на державно-правовий розвиток інших держав.

Держава і право франків й англосаксів.

Держава у франків й англосаксів.

Право у франків й англосаксів.

Тема 10. Феодальна держава в країнах Західної Європи.

Сеньйоріальна (ленна) монархія.

Сеньйоріальна монархія у Франції.

Ленна монархія у Німеччині.

Сеньйоріальна монархія в Англії.

Станово-представницька монархія.

Станово-представницька монархія у Франції.

Станово-представницька монархія у Німеччині.

Станово-представницька монархія в Англії.

Міські республіки.

Абсолютна монархія.

Абсолютна монархія у Франції.

Особливості англійського абсолютизму.

Особливості абсолютизму в Німеччині.

Судові й правоохоронні органи в механізмі феодальної держави.

Судоустрій феодальних держав.

Феодальна поліція.

Тема 11. Західноєвропейське феодальне право.

Основні риси феодального права.

Основні риси права континентальної Європи.

Основні риси феодального права Англії.

Основні інститути феодального права у країнах Західної Європи.

Державно-правові інститути.

Цивільно-правові інститути.

Злочини і покарання.

Судовий процес.

Тема 12. Феодальна держава у країнах Сходу.

Основні риси східного феодалізму.

Виникнення і розвиток феодальних держав Далекого Сходу.

Феодальна держава у Китаї.

Японська феодальна держава.

Виникнення і розвиток мусульманських держав.

Арабський халіфат.

Турецький султанат (Османська імперія).

Тема 13. Право країн середньовічного Сходу.

Право далекосхідних країн.

Джерела китайського і японського права.

Основні інститути далекосхідного права.

Мусульманське право.

Основні риси мусульманського права.

Джерела мусульманського права.

Основні інститути мусульманського права.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. Держава в країнах західної цивілізації

Тема 14. Становлення держави нового типу.

Громадянське суспільство як історичний етап у розвитку людського суспільства.

Ранні революції і їх вплив на становлення держави нового типу.

Голландська революція та її вплив на формування основ держави нового типу.

Англійська революція та її вплив на становлення держави нового типу.

Революції останньої чверті XVIII століття та їх вплив на становлення держави нового типу.

Американська революція та її вплив на становлення держави нового типу.

Французька революція та її вплив на становлення держави нового типу.

Революції середини XIX століття в Німеччині та їх вплив на становлення держави нового типу.

Соціально-економічні та політичні передумови революцій у Німеччині.

Революція 1848 р.

В Німеччині.

Буржуазна і капіталістична держави – держави перехідного типу.

Основні риси буржуазної держави.

Ознаки перехідної держави.

Тема 15. Форми держав та їх розвиток в епоху громадянського суспільства.

Форми держави та основні тенденції їх розвитку.

Форми державного правління та їх розвиток після буржуазних революцій.

Становлення парламентсько-монархічних форм правління та їх еволюція.

Становлення республіканських форм правління та їх розвиток.

Форми політичного режиму зарубіжних країн.

Демократичний режим.

Недемократичний режим.

Форми державно-територіального устрою та їх розвиток.

Складна форма державно-територіального устрою та її розвиток.

Проста (унітарна) форма політико-територіального устрою.

Тема 16. Функції та механізм держави в епоху громадянського суспільства.

Сутність держави та її еволюція в епоху громадянського суспільства.

Функції держави та основні тенденції їх розвитку.

Зовнішні функції держави.

Внутрішні функції держави.

Механізм держави та основні тенденції його розвитку.

Органи законодавчої влади у державному механізмі зарубіжних країн.

Органи виконавчої влади у державному механізмі зарубіжних країн.

Органи судової влади та їх еволюція в епоху громадянського суспільства.

Судові органи Англії (Великобританії).

Судові органи Сполучених штатів Америки.

Судові органи Франції.

Судові органи Німеччини.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. Право в країнах західної цивілізації

Тема 17. Становлення права нового типу.

Принципи та характерні риси права нового типу.

Принципи буржуазного права.

Основні риси буржуазного права.

Основні тенденції розвитку буржуазного права.

Становлення світових правових сімей.

Соціалізація права.

Зміни у джерелах права.

Структурні зміни у праві.

Нові інтеграційні процеси у праві.

Тема 18. Становлення та розвиток конституційного права в зарубіжних країнах.

Теоретичні засади конституційного права.

Формування засад конституційного права як галузі юридичної науки.

«Класична» школа конституційного права.

Юридично-соціологічна школа (напрямок) конституційного права.

Демократична доктрина конституційного права.

Основні етапи та тенденції розвитку конституційного права як галузі права в країнах західної цивілізації.

Формування засад конституційного права.

Основні тенденції розвитку конституційного права у XIX столітті.

Основні тенденції розвитку конституційного права у XX столітті.

Джерела конституційного права зарубіжних країн.

Кодифіковані конституції.

Некодифіковані конституції.

Основні інститути конституційного права в зарубіжних країнах.

Інститут конституційного статусу особи.

Інститут начал організації держави.

Тема 19. Цивільне право країн англо-американської та континентальної правових сімей.

Теоретичні засади цивільного буржуазного права.

Доктринальні ідеї цивільного права у природно-правовій теорії.

Доктринальні ідеї цивільного права в історичній школі права.

Цивілістичні теорії періоду промислового капіталізму.

Джерела цивільного права і процесу.

Джерела цивільного права і процесу країн англо-американської правової сім'ї.

Джерела цивільного права і процесу країн континентальної правової сім'ї.

Основні інститути цивільного права.

Основні інститути цивільного права країн англо-американської правової сім'ї.

Основні інститути цивільного права країн континентальної правової сім'ї.

Суміжні з цивільним правом галузі права.

Торгове право.

Трудове право і соціальне законодавство.

Правове регулювання охорони навколишнього середовища.

Тема 20. Кримінальне право і кримінальний процес країн англо-американської та континентальної правових сімей.

Теоретичні засади буржуазного кримінального права.

Просвітницько-гуманістична теорія кримінального права.

Класична школа кримінального права.

Антрополого-соціологічна школа кримінального права.

Джерела кримінального права.

Джерела кримінального права країн англо-американської правової сім'ї.

Джерела кримінального права країн континентальної правової сім'ї.

Основні інститути кримінального права країн англо-американської правової сім'ї.

Основні інститути кримінального права країн континентальної правової сім'ї.

Джерела кримінального процесу.

Основні риси кримінального процесу.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. Держава і право країн східної цивілізації

Тема 21. Держава у країнах далекого і близького сходу.

Становлення й розвиток держави нового типу в далекосхідних країнах.

Японська держава.

Китайська держава.

Держава в країнах Близького Сходу.

«Нафтові монархії» Перської затоки.

«Нафтові республіки» Перської затоки.

Турецька республіка.

Тема 22. Право країн східної цивілізації.

Право Японії.

Право Китаю.

Право мусульманських країн.

Основні риси права близькосхідних країн.

Право Туреччини.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6. Державність і право України найдавніших часів і за княжої доби

Тема 23. Державність і право на території України дослов'янського часу.

Зародження стародавніх держав на етнічній території України.

Державні утворення кочових народів.

Античні міста-держави Північного Причорномор'я.

Боспорське царство.

Тема 24. Державність Київської Русі.

Формування державності у східних слов'ян.

Виникнення Давньоруської держави.

Основні теорії (концепції) утворення Давньоруської держави.

Неспроможність російської концепції утворення та подальшої ролі Київської Русі.

Феодальна роздрібненість Русі.

Новгородська феодальна республіка у складі Давньоруської держави.

Тмутороканське князівство у складі Київської Русі.

Загальна характеристика державної організації Русі.
Соціальна структура давньоруського суспільства.
Державний устрій Русі.

Тема 25. Давньоруське право.

Огляд правових джерел Київської Русі.
Регулювання цивільно-правових відносин Київської Русі.
Кримінальне право Київської Русі.
Судочинство у Давньоруській державі.

Тема 26. Галицько-Волинська держава і право.

Утворення Галицько-Волинської держави.
Суспільний устрій Галицько-Волинської держави.
Державний лад Галицько-Волинської держави.
Право Галицько-Волинської держави.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 7. Державно-правовий розвиток України під владою іноземних країн

Тема 27. Велике князівство Литовсько-Руське (середина XIV – друга половина XVI ст.).

Утворення Великого князівства Литовсько-Руського.
Литовсько-польські унії та їх наслідки для України.
Суспільний устрій Великого князівства Литовсько-Руського.
Державний устрій Великого князівства Литовсько-Руського.
Судова система та судочинство Великого князівства Литовсько-Руського.
Джерела та характеристика права Великого князівства Литовсько-Руського.

Тема 28. Кримське ханство – держава кримськотатарського народу України.

Утворення Кримського ханства, його руйнація та знищення.
Організація суспільно-політичного життя Кримського ханства.
Політика Росії щодо Кримського ханства.
Українсько-татарські стосунки.
Суспільно-політичні та правові процеси у розвитку ханства.

Тема 29. Правове становище українських земель у складі Польської держави (1569 р. – друга половина XVIII ст.).

Зміни у політичному устрої Галичини (1569 р. – друга половина XVIII ст.).
Правове регулювання відносин у Галичині під владою Польського королівства.
Остаточна анексія українських земель Польським королівством.
Суспільний устрій (1569 р. – друга половина XVIII ст.).
Державний лад (1569 р. – друга половина XVIII ст.).
Право на українських землях в умовах польського панування.

Тема 30. Запорізька Січ, її політичний устрій та право.

Передумови та причини виникнення запорозького козацтва.

Козацтво – творець нової форми української державності.

Військово-політичний устрій Запорозької Січі.

Запорозька Січ у процесі входження України до складу Росії.

Джерела та характеристика права.

Тема 31. Козацька Гетьманська держава (Війська Запорозьке) та її право.

Передумови Української революції, її характер і рушійні сили.

Формування та юридичне закріплення Української Гетьманської держави.

Правове закріплення Української держави в союзі з Московією.

Боротьба козацької України за незалежність у другій половині XVII ст.

Зміни в суспільному ладі та напрями розвитку політичного устрою Гетьманщини в умовах руйнації Козацької держави.

Джерела права Української Гетьманської держави.

Правове регулювання суспільних відносин в Українській Гетьманській державі.

Тема 32. Суспільно-політичний лад і право на західноукраїнських землях (друга половина XVIII – початок XX ст.).

Захоплення західноукраїнських земель Австрією.

Політико-правове становище Галичини у складі Австрії.

Реформи державно-правової системи.

Кодифікація законодавства та характерні особливості права.

Тема 33. Державність і право на українських землях у складі Російської імперії (XVIII – початок XX ст.).

Остаточна ліквідація російським царатом української державності.

Зміни у суспільно-політичному та адміністративному устрої на українських землях.

Судова система і право на українських землях у складі Росії.

Виникнення та утвердження конституціоналізму в Україні.

Кодифікація права в Україні.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 8. Відродження, втрата Української державності та її відновлення в новітні часи

Тема 34. Національна державність і право доби Української революції (1917-1921 рр.).

Становлення Центральної Ради та її державотворча діяльність.

Україна і Брестський мир.

Конституція Української Народної Республіки.

Встановлення в Україні режиму гетьманства.

Судова та правова система Української Держави.

Військове будівництво за часів гетьмана П. Скоропадського.

Розбудова української національної держави Директорією УНР.

Проекти конституцій Української Народної Республіки.

Західноукраїнська Народна Республіка.

Крим і кримське питання в роки Української революції.

Тема 35. Державність і право на західноукраїнських землях у міжвоєнний період та в роки Другої світової війни.

Захоплення західноукраїнських земель та їх соціально-політичне становище у складі іноземних держав.

Возз'єднання українському народу в єдиній державі.

ОУН як складова частина національного руху опори.

Тема 36. Становлення в Україні радянської державності і права.

Поширення на Україну більшовицької державності.

Конституційне закріплення більшовицької влади в Україні.

Радянська влада як форма більшовицької диктатури.

Становлення основ українського радянського права.

Кодифікація радянського законодавства у 20-ті роки.

Входження України до складу Союзу РСР.

Державно-правові аспекти політики українізації в УСРР.

Ставлення більшовицької влади до селянства у 20-ті роки.

Тема 37. Держава і права України за тоталітарне-репресивного режиму та у повоєнні десятиліття.

Державний устрій радянської України у 30-ті роки.

Посилення карально-репресивної функції права.

Витоки геноциду українського народу, його демографічні й соціальні наслідки.

Голодомор як специфічний інструмент тоталітарного режиму.

Правова оцінка Голодомору 1932-1933 років в Україні.

Окупаційний режим в Україні в роки Другої світової війни. Державно-правовий розвиток радянської України повоєнні роки.

Тема 38. Держава і право сучасної незалежної Української держави.

Розпад Союзу РСР і відродження Української держави.

Конституційний процес у незалежній Україні.

Реформа політичної системи в Україні: мета і концептуальні засади конституційних змін.

Зміни в Україні у ході «Помаранчевої революції» та Революції гідності.